

Гурман Т.Л. – викладач кафедри англійської мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук професор М.Б. Євтух
УДК 37.037

РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЗАЦІЇ У ВПРОВАДЖЕННІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

К.В. Дубич

У статті розглядається сутність технологізації процесів впровадження інклюзивного навчання. Визначено особливості технологічного підходу до інклюзивних процесів. Розкрито умови за яких може бути забезпечено ефективність впровадження. Проаналізовано фактори, що впливають на процес впровадження інклюзивних технологій.

Ключові слова: *інклюзивне навчання, технологізація процесів впровадження, люди з особливими потребами.*

Інклюзивне навчання – це один з напрямів забезпечення прав людей з особливими потребами, а саме права на освіту, за всіма освітніми рівнями у навчальних закладах України. Але, на думку автора, станом на сьогоднішній день не вибудовані технології впровадження інклюзивного навчання, розпочинаючи з дошкільних навчальних закладів закінчуючи вищими навчальними закладами, які б внесли системність, послідовність та безперервність цього процесу. Звичайно, Україна перебуває в стадії експерименту впровадження інклюзивної освіти, але дослідження тих кроків, що вже зроблені піднімають великий пласт проблем, які виникли через відсутність, бодай на теоретичному рівні, чіткої системи впровадження інклюзії із зазначенням технологій та завдань на кожному етапі її впровадження.

Ратифікація міжнародних нормативних актів, таких як: Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів, прийняті ООН в 1993 р., Європейська концепція доступності (1996 р.), Конвенція ООН про права інвалідів(2008) та створення на їх базі вітчизняних нормативно-правових документів закономірно змусили змінити підходи щодо забезпечення права на освіту всіх без виключення громадян. Україна взяла курс на запровадження інклюзивного навчання та внесення відповідних змін в систему освіти, тому що існуючі підходи не забезпечували цілеспрямованого та ефективного процесу інклюзії[2].

Ідеї щодо технологізації освіти висловлював ще Я. Коменський, а поняття «освітня технологія» у 20-х роках ХХ ст. використовувалась у наукових працях з рефлексології І. Павловим, В. Бехтеревим, С. Шацьким.

Педагогічні технології розглядались як раціональний спосіб досягнення сформульованої освітньої мети такими науковцями, як: Б. Ліхачов, П. Сікорський, М. Вулман, І. Лернер та ін.

Освітні аспекти навчання студентів з особливими потребами як одного із аспектів інклюзивного навчання досліджували такі науковці як: К.О. Кольченко, Д.Л. Коноплицька, Н.П. Королюк, О.І. Купрєєва, Г.Є. Мазарська, Г.Ф. Нікуліна, І.М. Родименко та ін.

Мета статті – визначити сутність технологічних процесів під час впровадження інклюзивного навчання. Розкрити умови, за яких може бути забезпечено ефективність впровадження. Проаналізувати фактори, що впливають на процес впровадження інклюзивних технологій.

Технологізація інклюзивної освіти, як будь-якої іншої діяльності в сфері освіти, є відображенням об'єктивних вимог, що висувається науково-технічним прогресом. Вона завжди має інноваційний та творчий характер, тому що пов'язана з постійним пошуком більш досконалих і, як наслідок, більш ефективних способів використання ресурсів та інтелектуального потенціалу. Впровадження технологічного підходу в практику інклюзивної освіти – це стратегічний напрям, що має у своїй основі організацію навчального процесу людям з особливими потребами не шляхом «проб та помилок», а з орієнтацією на ефективність та високий кінцевий результат за оптимальних витрат інтелектуального потенціалу і технічних засобів[4].

Без знання технологій, принципів технологічного підходу в інклюзивному навчанні та конкретних методик роботи з людьми з

особливими потребами не може відбутися планування, організація та здійснення навчального процесу. Знання та досвід регулювання освітнього процесу у формі конкретної технології можна передавати від одних спеціалістів до інших та в короткі терміни навчати педагогічні кадри і тих, хто задіяний у процесі інклюзії та діяльності з людьми з особливими потребами.

Технологічно підготовленому фахівцю значно легше освоїти професійну специфіку роботи з людьми з особливими потребами та ефективно виконувати свої професійні функції. Звичайно, на стадії експерименту зарано говорити про технологізацію інклюзивної освіти вцілому, але в багатьох її напрямках вже визначені певні алгоритми на відповідні технології, процес розширюється та вдосконалюється і тут важливо запровадити системність, послідовність та наступність[6].

Для того щоб педагоги як провідники інклюзивного навчання, оволоділи знаннями та вміннями, необхідними для розробки технологій інклюзивного процесу і їх творчого використання в професійній діяльності, вони повинні розуміти, що таке технології взагалі і технології інклюзивної освіти зокрема. Педагогам необхідно знати, які види технологій існують і яку вони мають структуру, як потрібно із усіх численних технологій вибрати необхідну, що дозволить найбільш ефективно вирішити конкретне професійне завдання.

В умовах динамічних змін у галузі освіти все більше утверджується інноваційний метод освоєння освітнього простору – його технологізація. *Інклюзивна освітня технологізація* – це процес оптимізації освітнього простору, трансформація його розбалансованості, активний вплив на розвиток освітніх систем шляхом використання інклюзивних освітніх технологій.

Однією з причин розбалансованості інклюзивного освітнього простору є суперечності існування між людьми з особливими потребами та суспільством. Від вирішення цієї кардинальної проблеми багато в чому залежать темпи інклюзивного процесу, його ціннісні орієнтири та духовні принципи. Посилення цих суперечностей веде до деградації людини з особливими потребами, посилення апатії і відчаю, утвердження інших духовних цінностей і як результат неможливість самореалізації та різного роду особистісні трагедії. Інклюзивні освітні технології виступають як науково місткий ресурс, використання якого дозволяє не лише вивчати і передбачати різноманітні освітні зміни, а й активно впливати на життя

тих, хто перебуває в інклюзивному процесі та отримувати ефективний прогнозований педагогічний результат[12].

Необхідність технологізації в сфері інклюзивної освіти зумовлена тим, що проникнення егалітарних, договірних начал у всі аспекти взаємовідносин, гуманізація свідомості і діяльності зробили актуальними питання про перегляд зв'язків між людьми з раціональної точки розу на ґрунт ефективності та прагматизму.

Процес технологізації з різних напрямів діяльності розвивається уже давно, в т.ч. і в педагогіці розроблено ефективні освітні технології, але що стосується інклюзивної освіти, тут існує велика прогалина, яку необхідно найближчим часом наповнити відповідними технологіями. Специфіка технологічного підходу в інклюзивній освітній галузі полягає в тому, що перетворенню піддається суспільство в цілому, окремі його групи, а також стосунки між людьми, їх почуття та думки, і саме це вказує на складність технологій інклюзивної освіти. Інклюзивні освітні технології – це тип технологічного процесу, заснований на відносинах не тільки об'єкта і суб'єкта, а значною мірою на відносинах «суб'єкт – суб'єкт», де без підтримки учасників освітнього процесу, без згоди людини з особливими потребами, сім'ї, групи не можливо забезпечити ефективність результату[4].

У науковій літературі існують різні підходи до визначення сутності технологій, зокрема стверджується, що технологія – це: спосіб управління, регулювання і планування процесів; сукупність прийомів, методів і впливів, що застосовуються для досягнення поставлених цілей; мистецтво, майстерність, уміння, сукупність методів обробки і якісного перетворення об'єкта; система знань про способи і засоби обробки і якісного перетворення об'єкта; переведення мови науки на конкретну мову рішень, нормативів; спосіб цілеспрямованого вирішення суспільних проблем у виді певного набору процедур і операцій; практична діяльність, яка характеризується раціональною послідовністю використання інструментарію для досягнення якісних результатів праці.

Педагогічні технології – технології, які забезпечують перетворення педагогічного процесу в освітній установі на цілеспрямовану діяльність усіх його суб'єктів[5].

В сучасному понятті «технологія» виділяють три аспекти:

а) науковий: технологія являє собою науково розроблене рішення певної проблеми, ґрунтується на досягненнях теорії і практики;

б) формально-описовий: технологія – це модель, опис цілей, змісту, методів і засобів, алгоритмів дій, що застосовуються для досягнення запланованих результатів;

в) процесуально-дієвий: технологія – це сам процес реалізації діяльності, послідовність та порядок функціонування і зміни всіх його компонентів, в тому числі об'єктів і суб'єктів діяльності.

Зважаючи на вищевикладене, технології інклюзивного навчання повністю відповідають певним аспектам, при цьому мають свої специфічні особливості, спрямовані на людей з особливими потребами.

Аналізуючи особливості впровадження інклюзивних технологій, можна констатувати, що їх ефективність може бути забезпечена за певних умов:

1. Інклюзивна технологія повинна мати певні властивості:

- мету;
- чіткість обґрунтування мети;
- послідовність та гнучкість застосування процедур та операцій;
- визначеність, надійність теоретичного та методичного забезпечення;
- несуперечливість між процедурами та операціями конкретної освітньої технології.

2. Чітко виражені ознаки технологізації:

- розмежування;
- розділення;
- розчленування освітнього процесу на пов'язані між собою етапи;
- координація та етапність дій;
- однозначність виконання операцій та процедур;
- можливість багаторазового застосування вироблених стандартних алгоритмів діяльності для вирішення типових завдань освітнього інклюзивного процесу.

Розглянувши аспекти ефективності інклюзивних технологій можна констатувати, що умовами технологізації практичної діяльності в інклюзивній освітній галузі є такі:

- об'єкт інклюзивного впливу має певний ступінь складності;
- необхідність об'єкта в елементах системи інклюзивного освітнього впливу;

- наявність можливості формалізації реальних інклюзивних процесів і демонстрації їх у виді певних операцій, процедур, показників;
- наявність можливості відтворення і повторення операцій чи процедур в нових умовах.

Провідна перевага технологічного підходу до інклюзивних процесів полягає у науковому підборі таких методів, засобів і способів педагогічної діяльності, за допомогою яких можна забезпечити їх максимальну результативність. Головним аспектом будь-якої технології є детальне визначення кінцевого результату і способи його досягнення. Позитивною властивістю інклюзивної технології є відтворення, тобто можливість її реалізації іншою людиною після спеціального навчання, освоєння[6].

Особливості технологічного підходу до інклюзивних процесів узагальнено в табл. 1.

Таблиця 1

Особливості технологічного підходу до інклюзивних процесів

Суспільство	Демократичне
Мета	Оптимальний результат, мінімізація витрат
Зміст	Вирішення професійної чи загальноосвітньої потреби
Діяльність	Алгоритмізована
Результат	Прогнозований
Засади	Наукові
Інструментарій	Чітко визначений
Об'єкт	Структурований
Суб'єкт	Має високий рівень професіоналізму
Відносини	Суб'єкт-об'єктні
Методи	Взаємоузгоджені
Ефективність	Залежить від суб'єкт-об'єктної взаємодії та співпраці
Застосування	Можливість відтворюваності та повторюваності

Впровадження інклюзивних технологій – складний і динамічний процес переведення теоретичних концепцій в практичну площину застосування. Впровадження інклюзивних технологій складається з:

- підготовки виконавців та організації їх роботи;
- координації різноманітних суб'єктів(галузевого міністерства, академії наук та наукових шкіл, навчальних закладів різного рівня, окремих виконавців чи груп);
- надання науково-методичної допомоги спеціалістам;
- контролю за діяльністю суб'єктів впровадження інклюзивних технологій;
- аналізу процесу технологізації;
- коригування цілей (для врахування специфіки нозологій людей з особливими потребами та технічних засобів для проведення освітнього процесу);
- організації інформаційного обслуговування процесу впровадження та ін.
- та ін.

Враховавши умови впровадження інклюзивних технологій, необхідно зважати і на фактори, що можуть впливати на ефективність впровадження. До них слід віднести об'єктивні та суб'єктивні фактори.

Об'єктивні: ступінь економічної, професійної та соціальної самостійності установи; рівень наукомісткості використовуваних технологій; ступінь стабільності освітнього процесу; ефективність використання потенціалу установи: професійного, наукового, архітектурного, організаційного, економічного, технічного, соціального та ін.

Суб'єктивні: інтереси та потреби об'єктів освітнього процесу: їх характер та ступінь задоволення; освітній потенціал людини з особливими потребами та рівень його використання в конкретних умовах життєдіяльності (де буде реалізовуватись набута професійна освіта); ступінь зацікавленості особистості в кінцевому результаті інклюзивного навчання[2].

Освоєння інклюзивних технологій, ґрунтованих на інноваційних досягненнях міжнародних і вітчизняних науковців та практиків вимагає високого рівня знань. Окрім цього впровадження інклюзивних технологій вимагає дотримання й інших умов, таких як:

- дотримання головних, ключових операцій, реалізація яких і визначає ефективність вцілому;
- активність команди впровадження;

- вміння переборювати і вирішувати конфлікти, що виникли у ході реалізації технологічних операцій(наприклад: небажання керівництва навчального закладу враховувати інноваційні підходи та змінювати стиль керівництва, забезпечувати фінансово-економічні показники, створювати організаційно-управлінські та педагогічні можливості для запровадження інклюзії у конкретному закладі, класі чи академічній групі тощо);
- врахування професійно-етичних аспектів інклюзивних технологій;
- поєднання раціонального та ситуаційного підходів до процесу впровадження[4].

Вміле застосування інклюзивних технологій може забезпечити освітній та професійний розвиток людей з особливими потребами як членів суспільства. Разом з тим слід зазначити, що не можливо, спираючись лише на інклюзивні технології, вирішити всі проблеми цієї категорії суспільства.

Все має свої межі і, як свідчить досвід будь-яка інновація може бути зведена до абсурду, якщо процес її розробки і впровадження здійснюється в умовах низької управлінської культури, стагнації розвитку системи та панування догматичного стилю мислення.

Для розробки та реалізації інклюзивних технологій потрібні відповідні об'єктивні умови (в тому числі матеріально-технічні засоби) та достатньо зрілий суб'єктивний фактор на професійному та духовному рівнях. Мова йде про високий рівень економічної, соціально-політичної, психологічної та моральної свідомості учасників інклюзивного процесу: суспільної активності, трудової та виконавської дисципліни, наполегливості та ініціативності, творчого підходу до справи, прагнення змінити ситуацію на краще, усвідомлення необхідності переходу до інклюзивних технологій інноваційних перетворень в площині забезпечення прав та свобод людям з особливими потребами.

Література

1. Зірко Т.П. Специфіка супроводу навчання студентів із вадами слуху в Університеті "Україна"// Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Тези доповідей. - К.: Університет "Україна",2003.- 348 с.
2. Дубич К.В. Особливості активізації в навчальному процесі людей з особливими потребами //Збірник матеріалів Міжнародної конференції „Новітні методики діагностики та лікування дітей з органічним ураженням нервової системи у дітей різних вікових груп” – м. Рівне, 2005. – С. 137-143.

3. Дубич К.В. Тьюторство в організації навчально-виховного процесу для студентів з особливими потребами //Збірник праць Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами». – К., ВМУРол, 2005. - С. 27-34.
4. Дубич К.В. Педагогічні аспекти навчання студентів з обмеженими фізичними можливостями у вищих навчальних закладах //Наукове видання Вісник УДУВГП. Педагогіка “Сучасні технології навчання: проблеми та перспективи”. Вип.5(24).- ч.І.- Рівне, 2007. - С.69-77.
5. Енциклопедія освіти/Акад.пед.наук України;головний ред.. В.Г.Кремень. – К.:Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Иванов В.Н.Социальные технологии в современном мире. – М., 1996.
7. Коноплицька Д.Л. Психолого-педагогічний супровід навчання молоді з порушеннями слуху у ВНЗ// Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Тези доповідей. - К.: Університет “Україна”,2003.- 348 с.
8. Купреєва О.І. Психологічний супровід студентів з інвалідністю в інтегрованому освітньому середовищі // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Тези доповідей. - К., Вид-во Університет “Україна”,2005.-600 с.
9. Мазарська Г.Є. Індивідуальний супровід студентів з інвалідністю в університеті “Україна” / Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Тези доповідей. Сьома міжнародна науково - практична конференція. - К.: Університет “Україна”,2006.- 420 с.
10. Родименко І.М. Сучасна модель супроводу дітей з особливими потребами // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Зб. наукових праць. - К.: Університет «Україна», 2002. - 339 с.
11. Таланчук П.М., Кольченко К.О., Нікуліна Г.Ф. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі / навчально-методичний посібник./ - К.: Соцінформ, 2004. - 128 с.
12. Селевко Г.К., Селевко А.Г. Социально-воспитательные технологии. – М.: Народное образование, 2002.
13. Тюття Л.Т., Пузіков Д.О. Вища освіта людей з особливими потребами: реалії та перспективи. // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. - 2004. - №3 (8). - С.165-173.
14. Шиян В.М. Професійна орієнтація та соціальна адаптація дітей з обмеженими можливостями.// Вісник Університету “Україна”. - 2002. - №2. - С.97-98.

В статтє рассмотрена сущность технологизации процессов внедрения инклюзивного обучения. Определены особенности технологического подхода к инклюзивным процессам. Раскрыты условия, при которых может быть обеспечена эффективность внедрения. Проанализированы факторы, которые влияют на процесс внедрения инклюзивных технологий.

Ключевые слова: инклюзивное обучение, технологизация процессов внедрения, люди с особенными потребностями.

The author of the article examines the nature of technologization of processes of inclusive education implementation. Peculiarities in the technological approach to inclusive processes are defined. The author discloses conditions under which effective implementation can be ensured. The factors that affect inclusive technologies implementation are analyzed.

Keywords: inclusive education, technologization of processes of implementation, people with special needs.

Дубич К.В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Рівненського державного гуманітарного університету Шевців З.М.

УДК 37.037

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ ПЛАНЕТАРНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Є.А. Зеленов

Аналізуються можливості синергетичного підходу до процесу виховання у вищій школі.

Ключові слова: синергетичний підхід, планетарне виховання, глобалізація.

Планетарне виховання має стати пріоритетним напрямом у виховному процесі вищих навчальних закладів. Зважаючи на той факт, що прояви глобальної цивілізаційної кризи (незадовільний стан природного середовища, масове зубожіння та голод у слаборозвинених країнах так званого «третього світу», суцільне падіння духовності, зростання проявів екстремізму та радикалізму, національної та расової нетерпимості та ворожнечі, ксенофобії, розвиток міжнародного тероризму, глобальні епідемії тощо) можна подолати лише об'єднаними зусиллями всього людства, потрібно формувати у майбутньої інтелектуальної еліти суспільства відповідальність за наслідки своїх рішень і дій